

Motion till riksdagen

1988/89:So253

av Olof Johansson m.fl. (c)

Alkoholpolitiken

Sammanfattning

Riksdagen har beslutat att målet för alkoholpolitiken skall vara att minska alkoholkonsumtionen med 25 % fram till år 2000. Den nuvarande utvecklingen visar att insatserna inte är tillräckliga.

I denna motion presenterar centerpartiet förslag, vilka sammantagna skulle kunna leda till att alkoholkonsumtionen minskade i enlighet med riksdagens beslutade målsättning. Förslagen innebär ett åtgärdsprogram i 8 punkter.

1. *Skatteinstrumentet* måste användas med större kraft. Priserna på alkoholdrycker skall minst följa konsumentprisindex. Prishöjningarna skall ske på sådant sätt att hamstringseffekter undviks. Skatteinstrumentet skall användas så att konsumtionen styrs till alkoholsvaga drycker.

2. *Opinionsbildningen* mot ett kulturmönster där alkohol är ett dominerande inslag måste intensifieras. Folkrörelserna måste känna ett positivt engagemang i dessa frågor. De kan inte verka utan statsmakternas positiva stöd. Regeringen måste våga ta kommandot och ledningen i alkoholpolitiken. Den nuvarande passiviteten gör regeringen medskyldig till konsumtionsökningen.

3. Riksdagen måste en gång för alla klargöra att *alkoholkonsumtion och trafik inte hör samman*. Av lagstiftningen skall detta framgå.

4. *Utskänkningstillstånden* har ökat i antal. Det ställer ökade krav på uppföljning och tillräckliga resurser för detta. Det måste i ökad utsträckning vara möjligt att återkalla tillstånd där detta missbrukats. Sådana beslut får tas enbart från alkoholpolitiska utgångspunkter och inte från kommersiella.

5. Harmoniseringen med EG får inte innebära att Sverige ger upp sin *självständiga beslutanderätt* vad gäller alkoholpolitiken.

6. Den ökande *hembränningen* måste bekämpas. Det finns en tendens att hembränning blir socialt accepterad. Polisen måste ägna denna problematik uppmärksamhet i samarbete med de nykterhetsvårdande sociala myndigheterna.

7. *Vården av alkoholskadade* måste utvecklas, bl.a. med avseende på de nya grupper alkoholister som växer fram. Platser måste finnas tillgängliga. Vårdprogrammen måste utgå från ett yngre klientel, från att allt fler alkoholister är kvinnor och att många i en begynnande alkoholism fortfarande i centrala avseenden är socialt fungerande (de har t.ex. arbete).

8. *Familje/anhörig-stödet* till alkoholskadade måste förstärkas. Få klarar

sig ur alkoholism utan en nära vänskrets som kan ge stöd och hjälp. Med nya grupper alkoholister finns också nya grupper anhöriga. Det är viktigt att utveckla behandlingsformer som ger dessa anhöriga hjälp och stöd i en svår situation.

Inledning

Alkoholens medicinska och sociala skadeverkningar på individ och samhälle är utomordentligt stora. Det stora antalet våldsbrott och nykterhetsbrott kan inte accepteras.

Till det fåtal slag av alkoholskador som hittills kunnat mätas någorlunda tillförlitligt under ett stort antal år hör alkoholframkallade dödsfall och våldsbrott. Kunskap om övriga alkoholrelaterade skador är bara fragmentariska.

Samhällets kostnader för alkoholbruket har beräknats till 70 miljarder kronor. Man uppskattar att av akutsjukvårdens platser utnyttjas ca 20-25 % för vård av alkoholberoende. Ca 40 % som skrivs ut från de psykiatriska sjukhusen har diagnosen alkoholism eller alkoholpsykos. Mellan 300 000 och 500 000 människor missbrukar alkohol i Sverige. Ca 80 % av all misshandel – och då speciellt kvinnomisshandel – utförs av alkoholberusade personer.

Kunskaperna om dessa frågor är mycket bristfälliga och behovet av en noggrann kartläggning av alkoholskadorna synnerligen stort.

1977 års alkoholpolitiska beslut

En politik som leder till ökade klyftor i samhället innebär också ökad utslagning och fler med svåra alkoholskador. Det alkoholpolitiska beslutet 1977 innebar att riksdagen beslutade om grunder för en kraftfull alkoholpolitik med främsta syfte att sänka alkoholkonsumtionen.

Under de följande åren bedrevs en alkoholpolitik där dåvarande regering vågade ta täten för att minska alkoholkonsumtionen. Den politiken fick även sitt stöd av de olika nykterhetsorganisationerna. Alkoholförsäljningen minskade och därmed också de alkoholrelaterade sjukdomstillstånden. En ökning sker sedan mitten av 80-talet. Systembolagets försäljningsstatistik visar för 1988 en ökad försäljning om 1,2 % mätt i liter ren alkohol.

Den trend som numera visar sig i konsumtionsmönstret är en kontinuerlig ökning av vin- och ölkonsumtionen. Med detta nya dryckesmönster har nya konsumentgrupper tillkommit, främst yngre män och kvinnor. Den tidigare ökande vin- och ölkonsumtionen har nu lett över till en mycket hög konsumtion av starksprit. Den oregistrerade konsumtionen (främst hemtillverkning och privatimport vid utlandsresor) är av stor omfattning. Även här svarar främst yngre män och kvinnor för den högsta konsumtionen.

Därför är en slutsats man kan dra *att med all sannolikhet dricker den stora mängden yngre män och kvinnor i dag alkohol oftare och i större kvantiteter än någon annan tidigare generation gjort i modern tid.*

Vården av alkoholskadade måste utvecklas bl. a. med avseende på de nya grupper alkoholister som växer fram. Platser måste finnas tillgängliga. Vårdprogrammen måste utgå från ett yngre klientel, från att allt fler alkoholister är kvinnor och att många i en begynnande alkoholism fortfarande

de i centrala avseenden är socialt fungerande (de har t.ex. arbete).

Familje/anhörig-stödet till alkoholskadade måste förstärkas. Få klarar sig ur alkoholism utan en nära vänskrets som kan ge stöd och hjälp. Med nya grupper alkoholister finns också nya grupper anhöriga. Det är viktigt att utveckla behandlingsformer som ger dessa anhöriga hjälp och stöd i en svår situation.

Mot. 1988/89
So253

Skatteinstrumentet

Ett effektivt sätt att sänka alkoholkonsumtionen har visat sig vara att bedriva en skattepolitik som medför att priset på alkohol följer kostnadsutvecklingen. Den metod som nu används, med en lång period där skattehöjningen aviserats, har medfört att människor frestas att hamstra och det leder ofelbart till en ökad konsumtion. Det visar den senaste skattehöjningen vid årskiftet klart exempel på. Det finns starka skäl för att skapa ett särskilt konsumentprisindex som är rensat från alkoholpriser. Det finns redan en beredskap för denna åtgärd. Vi anser därför att ett sådant beslut snarast bör fattas.

Skatteinstrumentet bör utformas så att en successivt högre beskattning sker när dryckens alkoholstyrka stiger.

Denna åtgärd är helt nödvändig om det av riksdagen 1985 uppsatta målet för en minskning av den totala alkoholkonsumtionen med 25 % till år 2 000 skall uppnås.

Opinionsbildning

Det nya dryckesmonster som nu utvecklas är oroväckande. Opinionsbildningen lyckas inte flytta fram positionerna. Det finns ingen som tillräckligt kraftfullt tar täten för en utveckling för minskad alkoholkonsumtion totalt och för fler helt alkoholfria miljöer. Någon motsvarighet till den ändrade attityden till rökning har inte uppkommit när det gäller alkohol. Tvärtom.

Nyckerhetsorganisationer och övriga folkrörelser har en viktig roll i detta sammanhang. Kulturlivet, idrottsrörelsen och massmedia har stor betydelse för hur trender och beteenden utvecklas.

Drogfria ungdomsmiljöer måste ha bättre förutsättningar. Utan stöd till positiva alternativ finns små möjligheter att lyckas i arbetet att höja debutåldern. Riksdagen bör ge bättre förutsättningar för organisationerna att verka och även ge utrymme för okonventionella initiativ för en bra ungdomsmiljö. Bidraget till organisationer (H 3) bör öka med 10 milj. kronor utöver vad regeringen föreslagit.

Enligt vår mening finns skäl att alla samlas till aktion mot en ökad alkoholkonsumtion. Regeringen måste vara beredd att ta en offensiv tätposition i denna opinionsbildning.

Trafik och alkohol hör inte ihop

Regeringen aviserar att en proposition om sänkt promillegräns i trafiken skall lämnas inom kort. För vår del vill vi slå fast att alkoholkonsumtion och trafik över huvud inte hör samman. Det gäller all alkoholkonsumtion. Riksdagen skall tydligt markera denna uppfattning genom att i lagstiftningen slå fast att promillehalt som säkert kan mätas inte kan accepteras.

Lagen om handel med drycker

Mot. 1988/89
So253

All försäljning av alkoholdrycker inom landet är i princip tillståndspliktig.

Försäljning av drycker skall omfattas av lagen om handel med drycker (LHD) och skall skötas på ett sådant sätt att skador i möjligaste mån förhindras. Det skall råda ordning, nykterhet och trevnad på försäljningsstället. Omyndiga får inte bedriva försäljning av alkoholdrycker.

Vid detaljhandel med spritdrycker, vin och starköl gäller en åldersgräns på 20 år. För detaljhandel med öl och för servering av alkoholdrycker är åldersgränsen 18 år. Alkoholdrycker får inte säljas eller utlämnas till den som är märkbart påverkad av alkohol eller annat berusningsmedel. Det är också förbjudet att i större omfattning tillhandagå annan med att anskaffa alkoholdrycker.

Vid detaljhandel med och servering av alkoholdrycker skall alkoholfria drycker finnas att tillgå i tillfredställande urval och omfattning. Som allmän regel skall gälla att en kund eller en gäst som önskar alkoholfritt skall behandlas på samma sätt som en som beställer alkoholdrycker.

Enligt gällande bestämmelser om försäljning av alkoholdrycker skall tillståndsmyndigheten återkalla tillståndet i vissa fall. Detta gäller vid uppkomna olägenheter eller i de fall inte bestämmelserna iakttas. Även varning eller särskild föreskrift kan meddelas. Enligt vår mening måste länsstyrelserna ha resurser för detta och tillämpa en policy där man inte tvekar att återkalla tillstånd när så är påkallat.

Tillsyn

Socialstyrelsen utövar den centrala tillsynen över efterlevnaden av LHD. Den regionala och lokala tillsynen av den verksamhet som styrs av LHD åligger länsstyrelser, socialnämnder och polismyndighet. Länsstyrelsen har huvudansvaret och har ensam befogenheter att vidta åtgärder. Länsstyrelsens personal sköter även de tillsynsuppgifter som skall ske ute på fältet.

Att övervakningen av handel med alkoholdrycker bör ha en offensiv inriktning framhölls av departementschefen vid 1977 års alkoholpolitiska beslut. Särskild vikt skulle läggas på förebyggande insatser och skärpt lagstiftning.

Riksdagen beslutade även att antalet handläggare vid länsstyrelserna skulle öka från 27,5 till 45. Tyvärr har de neddragningar som skett vid landets länsstyrelser medfört att flera tjänster är vakantsatta.

För många av de handläggare som återfinns på länsstyrelserna ingår även andra arbetsuppgifter än de som kan hänföras till alkoholsidan. Följden har nu blivit att erforderlig kontroll av utskänkningstillstånden inte kan ske. Det är angeläget att länsstyrelsernas resurser disponeras så att man kan fullfölja riksdagens uppdrag.

Europasamarbetet

I det pågående harmoniseringsarbetet i förhållande till EG är det nödvändigt av bl.a. folkhälsoskäl att Sverige utan begränsningar kan bibehålla sin rätt till punktbeskattningar av alkohol och att Sverige kan behålla de restriktioner för försäljning av alkohol som nu finns.

Centerpartiet anser det dessutom nödvändigt att i regeringens rådgivande organ för EG-frågor också de sociala frågorna och alkoholfrågorna får en företrädare. Inom dessa områden finns det betydande anledning att följa arbetet vid ett närmande till EG.

Hembränningen

Det finns tecken som tyder på att hembränningen får allt större omfattning. Det gäller i både städer och i glesbygd. Många upplever risken för upptäckt som mycket liten.

I allt fler sammanhang börjar hembränningen bli socialt accepterad. Det sker en omfattande och öppen annonsering och försäljning av aktivt kol. Det går att använda kolet i andra reningsprocesser än hembränningen men det är uppenbart att merparten av denna försäljning syftar till en marknad som inte är tillåten. Livsmedelsbutiker säljer smaktillsatser till sprit.

Samhället måste tydligare markera att hembränning inte är tillåten. Enligt vår mening kan detta enbart ske om polisen mer aktivt inriktar sig på detta brott. Det bör inte enbart vara dem man slumpmässigt kommer på som bestraffas.

Kvinnliga missbrukare

Det traditionella kvinnliga dryckesmönstret karakteriseras av få dryckestillfällena och små kvantiteter.

Det nya kvinnliga dryckesmönstret är en utökning av det traditionella, med större kvantiteter och tätare konsumtionstillfällena. Vin är den dryck man främst väljer.

I de yngsta åldersgrupperna återfinns nu ett nytt dryckesmönster som kännetecknas av större mängder och starkare spritsorter.

Kunskaperna om kvinnors missbruk och deras liv som missbrukare är mycket vaga. Det dolda missbrukets offer utgörs till stor del av kvinnor. Kvinnor dricker också i större utsträckning ensamma hemma. Andelen självmordsförsök bland dessa kvinnor är stort.

Det är således en mycket dyster bild för de kvinnor som genom ett oskyldigt vindrickande blivit alkoholberoende. Inom familjen blir det allt mera vanligt att såväl kvinnan som mannen överkonsumerar alkohol, vilket leder till mycket svåra konsekvenser för de barn som fostras i familjen. Manlig motsvarighet till den sammanhållande och tålmodiga "alkoholhustrun" är sällsynt, varför familjestrukturen sönderfaller snabbt och ohjälpligt när kvinnan är den missbrukande parten.

Behandling och rehabilitering av kvinnor med alkoholproblem kräver speciella insatser. I socialstyrelsens skriftserie från februari 1987 sägs: "Utifrån dokumentationen kan vi konstatera att det finns alla skäl att ställa särskilda krav på vården för kvinnliga missbrukare."

Detta måste beaktas i all planläggning av socialt behandlingsarbete som berör kvinnliga missbrukare.

När det gäller barnens situation i missbrukarhem finns alltför dåliga kunskaper för att kunna föreslå åtgärder för att förbättra dessa utsatta barns situation. Här måste en kartläggning komma till stånd för att vi skall nå

kunskaper om vilka behov denna grupp av barn har samt vilka åtgärder som måste vidtas.

Det gäller t.ex. frågan om omhändertagande av barn, stödinsatser för familjen och den missbrukande parten eller parterna som blir allt vanligare, och som medför stora behov av familjeterapi.

Tyvärr saknas i dag mycken kunskap ute på socialförvaltningarna när det gäller alkoholrelaterade problem. Detta beror delvis på att nykterhetsnämndernas kunskaper och arbetssätt inte togs tillvara när den nya socialtjänstlagen antogs.

Det finns skäl att via en översyn av hur missbruksarbetet bedrivs skapa kunskap om hur den faktiska situationen är ute i kommunerna.

Aids och alkohol

Centerns syn på förebyggande insatser för att hejda spridningen av HIV-smitta utvecklas i en särskild motion. Det är viktigt att informationen om alkoholens roll i smittspridningen uppmärksammas.

I de grupper som nu utgör den troliga smittspridningsgruppen kommer alkoholens roll tillsammans med sexualmönstret att utgöra de stora fält där informationen måste förstärkas.

Vi vill från centerns sida ge Aids-delegationen i uppdrag att verkligen ta detta på allvar och sätta in kraftfulla informationsinsatser för att peka på den roll alkoholkonsumtionen spelar i smittspridningsmönstret.

Hemställen

Med stöd av det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om den allmänna inriktningen av alkoholpolitiken samt regeringens övergripande ansvar i detta sammanhang.

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts beträffande utnyttjandet av skatteinstrumentet i alkoholpolitiken.¹]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om en progressiv alkoholbeskattning enligt det anförda.¹]

[att riksdagen hos regeringen begär förslag om ett särskilt konsumentprisindex, vilket rensats från alkoholprisernas utveckling.²]

2. att riksdagen till H 3 *Bidrag till organisationer* anvisar ett i förhållande till regeringens förslag med 10 milj. kr. förhöjt reservationsanslag om 65 015 000 kr för utvecklade möjligheter att stimulera tillkomsten av drogfria ungdomsmiljöer.

[att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag som markerar att alkohol och trafik över huvud inte hör samman enligt vad som anförts i motionen.³]

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om behovet av kartläggning av alkoholskadornas omfattning.

[att riksdagen uppmanar regeringen att i regleringsbrevet till länsstyrelserna klargöra att tillgängliga resurser disponeras så att de alkoholpolitiska uppgifterna kan fullgöras.⁴]

[att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om alkoholpolitikens roll i EG-harmoniseringen.⁵]

[att riksdagen hos regeringen begär att företrädare för sociala frågor och alkoholfrågor finns i regeringens rådgivande organ för EG-frågor.⁵]

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts om behovet av insatser mot hembränningen,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts beträffande åtgärder för att komma till rätta med kvinnors alkoholmissbruk,

6. att riksdagen hos regeringen begär en kartläggning av barnens situation i missbrukarhemmen i enlighet med det anförda.

Stockholm den 23 januari 1989

Olof Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunnar Björk (c)

Pär Granstedt (c)

Karin Israelsson (c)

Per-Ola Eriksson (c)

Görel Thurdin (c)

Karin Söder (c)

Gunilla André (c)

Börje Hörnlund (c)

Agne Hansson (c)

Larz Johansson (c)

¹1988/89:Sk647

²1988/89:Fi413

³1988/89:Ju622

⁴1988/89:Bo308

⁵1988/89:U519